

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Nicodemi Frischlini Oratio de scholis et gymnasiis aperiendis

Frischlin, Nicodemus

Tubingae, 1627

Acer & ad palmae per se excursus honores, si tamen horteris, fortius ibit
equus

[urn:nbn:de:bsz:31-107394](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-107394)

fuit & quia

*Acer, & ad palme per se cur-
surus honores,*

*Sitamen borteris, fortius
ibit equus:*

Idcirco non dubitabo, quin
eâdem æquitate animorum,
quâ hactenus me dicentem
audivistis, hoc quoq; sitis ex
me percepturi. Non enim
mea res hic agitur, sed salus
& incrementum scholæ ve-
stræ: in quâ promovendâ,
video vos ipsos nihil velle in-
termittere: cum scholas se-
minarium esse, tam Ecclesię,
quàm Reipublicæ vestræ, et-
jam tacente me, vosmetipsi
satis superq; intelligatis. Ac
inicio, dùm ludum puerilem
&

& alphabeticum intueor, in
 quo parentum ocelli, & ma-
 trum deliciae sedent, miseret
 me, miseret tenellulae hujus
 turbæ: quod in uno loco, &
 quidem perangusto ita arctè
 considerare coguntur, ut non
 modò pro amplitudine hu-
 jus urbis, & pro copiâ libero-
 rum locus dimidiam puello-
 rum partem vix capiat; et-
 iam si humi accubent: Sed
 etiam, qui se amnis insident,
 se invicem premant. Et quia
 scholæ domus in tenebroso
 urbis angulo est, nullis ven-
 tis, neque ulla aurâ perflabi-
 lis: quomodo, quæso, in tali
 loci angustia, quam ipsimet
 vidistis, non incidant in mor-

B 4 bos,

Et Not
27.

Hord

bos, præsertim æstivo tem-
 pore, isti tenelluli & delicati
 puelli? Atque hoc idem lo-
 ci incommodum in reliquis
 omnibus classibus occurrit.
 Quòd si etiam ex peregrinis
 locis ad nos accedant (ut fieri
 potest) studio discendi ado-
 lescentes & juvenes: non vi-
 deo ego, quomodo illis locus
 sit futurus. Querit amini qui-
 dem, scholam hanc esse col-
 lapsam: & vultis, ut ea per
 me instauretur & amplifice-
 tur. En me. Paratus sum &
 promptus. Locum modò vos
 detis, in quo officium facia-
 mus & docentes & discentes.
 Nullâ in re nos vestræ scho-
 læ, vestræ pueritiæ commo-
 dis

dis augendis deerimus. Quid
 de foetore dicam? qui non
 modò è puerorum pædore,
 sed ex ipsâ quoque existit lo-
 ci angustiâ, & opacitate æ-
 ris, qui tot tamque variis an-
 helitibus quassatur: nec ullâ
 aurâ salubriori ventilari po-
 test. Qui apibus sedem col-
 locant, hi locum quærunt
 apricum, & à tumultu coet-
 que hominum remotum,
 aut si cui ædificio jungunt
 apiarium, constituunt id in
 eâ parte, quæ tetris latrinæ
 sterquiliniique, & balnei li-
 bera sit odoribus. Et qua-
 nam isthæc est præpostera
 quorundam hominum se-
 dulitas, qui majorem curam

Hordl.

22

23

B 5 ha

habent in feligendo loco pro
 apibus, & in constituendo
 alveario, quàm in deligendâ
 sede pro suis pueris, suis libe-
 ris? Itané comparatum in-
 ternos, ut, (quod alibi vidi)
 quo in loco vix ædifices ha-
 ram, ibi colloques aram? &
 ubi non ponas apiarium, ibi
 constituas Musis & Phœbo
 sacrarium? Videas certè iis
 in locis, ubi Papatus suas vi-
 res iterum exerit, aliquos
 esse homines, qui collocatis
 in medium impensis, magni-
 fica extruant collegia, & au-
 ditoria planè regia, in qui-
 bus Jesuitæ pueritiam & ju-
 ventutem doceant, & reli-
 gione suâ imbuant; ac sæpè
 fis

At, ut, quos
 dum, & am
 loci am cenit
 rum splend
 centia attra
 jus dedere
 Jesuitæ, fu
 legis, qua
 tores dare
 in nos no
 vissimis
 igitur n
 are, q
 nia, q
 ædifici
 unâ sc
 adeo
 hæc
 quon
 sit, ha

fit, ut, quos non allicit stu-
 dium, & amor literarum, eos
 loci amœnitas & auditorio-
 rum splendor, ac magnifi-
 centia attrahat. Itaque ma-
 jus dedere nobis damnum
 Jesuitæ, suis illis novis Col-
 legiis, quàm omnes Impera-
 tores dare potuissent strictis
 in nos nostrasq; cervices sæ-
 vissimis mucronibus. Quæ
 igitur nostra est socordia,
 aut, quæ ista parsimo-
 nia, quod ad omnia alia
 ædificia pecuniis instructi, in
 unâ scholâ ædificandâ sumus
 adeò remissi, ut dolenda sic
 hæc res, & lacrymis profe-
 quenda? Quasi verò satiùs
 sit, habere instructum & ma-
 B 6 gni-

gnificum armamentarium,
 quàm illustrem & magnifi-
 cam scholam: aut, quasi fer-
 ro plus domentur hostes,
 quàm consilio: aut quasi non
 iisdem armis vincendi sine
 Jesuitæ, quibus illi nos no-
 strosque socios oppugnant.
 Certè in iis locis, ubi Ecclesiæ
 & scholæ Christi subsunt ju-
 go Papistici Magistratus: &
 ubi à Turco finitimo miser-
 rimè vexantur, tantum ab-
 est, ut in scholis extruendis
 ulli parcatur sumtui, ut iis in
 locis ferè nihil videas ma-
 gnificentius atque illustrius,
 quàm scholarum ædificia?
 Et, quæso te, qui pater es, ha-
 besne thesaurum majorem
 tibi,

tibi, quam
 igitur in ha
 angustias,
 & pædore
 tuos? Cur
 brem illos
 tas? Quod
 meis colle
 tibi, par
 ut dixi
 ro, ut ve
 deo jam
 profigan
 proposu
 necessin
 pè ego
 cum al
 dum e
 manife
 cipum

tibi, quàm liberos tuos? Cur
 igitur in has sordes, in has
 angustias, in hunc foetorem,
 & pædorem detrudis filiolos
 tuos? Cur in morbum & fe-
 brim illos consultò præcipi-
 tas? Quòd si non vis mihi &
 meis collegis parcere, parce
 tibi, parce tuis. Atque hæc,
 ut dixi, non eò commemo-
 ro, ut vos accusem, quos vi-
 deo jam ante de hoc malo
 profligando cogitare: sed ut
 propositi vestri utilitatem ac
 necessitatem ostendam. Sæ-
 pè ego, & mecum ipse, &
 cum aliis admirari, & inter-
 dùm etiam detestari soleo
 manifestam Regum & Prin-
 cipum insaniam: qui ple-

B 7 rum-

*Suntque
malis
collocata
hi.*

rumque majores faciunt
sumtus in res inutiles, quàm
in bonas & utiles. Nam

Stultitiam patiuntur opes:
ut ille ait.

Quò enim, aut cui rei profuit
Achos à Xerxe factus navi-
gabilis? Quorsum Isthmos,
à tam multis perfodi cœptus,
nec unquàm absolutus? Et,
quemnam in usum cessit
Lucrinus lacus, unde-
cim annis, à triginta ho-
minum millibus exicca-
tus? Aut, quænam utilitas
fuit villæ Lucullianæ: ubi
monte exciso Euripus ad-
mittebatur? Quid de Obeli-
scis dicam Ægyptiis qua-
dringentos & octoginta cu-
bitos

bros longi
libus horis
Amphithea
De avi H
bliothea
delphi util
bus, quæ
ribus. Ne
tuo velt
fordido
tum ho
terreni
tite, ut in
rorum v
dis, & in
là atque
qui v
orac
mini a
vos, v

bitos longis ? Quid de pensi-
 libus hortis Semiramidis, de
 Amphitheatro Domitiani ?
 De navi Hieronis ? Una Bi-
 bliotheca Ptolomæi Phila-
 delphi utilior fuit istis omni-
 bus, quæ jam recensui, ope-
 ribus. Nolite igitur ab insti-
 tuto vestro recedere, neque
 fordidorum aut impruden-
 tum hominum vocibus de-
 terreni : neque commit-
 tite, ut in promovendis libe-
 rorum vestrorum commo-
 dis, & in amplificandâ scho-
 lâ atque Ecclesiâ vestrâ, vos,
 qui veritatem coelestium
 oraculorum novistis, vincamini
 ab iis hominibus, qui
 vos, vestrasque Ecclesias &
 scho-

scholas clàm & palàm mani-
 festis occultisq̃ue machina-
 tionibus assidue oppugnant.
 Discussi hæc tènùs, sedaviq̃ue
 multas & magnas tempesta-
 tes : quæ hortum nostrum
 turbant scholasticum ; quid
 aliud ergò nunc restat, nisi ut
 hortum nostrum , vel tan-
 dem aliquandò ingredia-
 mur, & arbores Christo in-
 fitas plantemus atque exco-
 lamus ? Nam & ordo opera-
 rum sic distributus est , ut
 quid singulis tam docendo,
 quam discendo posthæc fa-
 ciendum sit, omnes jam in-
 telligant : & de libris quoque
 ac librario prospectum , ut
 nihil nobis jam præter stu-
 dium

dium & di-
 rum esse v
 super aud
 amplificat
 & apico
 (quemad
 indubia) ju
 cie obriu
 ad se all
 coloni ?
 mellari
 idonei ?
 opera ad
 dum & r
 qui ? H
 tam gra
 ra, qu
 dus si
 ferancu
 que est

dium & diligentiam de futuro esse videatur : Tùm in-
 super auditoria quòque sic
 amplificata, tam que amœno
 & aprico loco extructa,
 (quemadmodùm fert spes
 indubia) ut amœniſſimâ spe-
 cie obvium quemq; possint
 ad se allicere. Sed ubinam
 coloni ? ubi hortulani ? ubi
 mellarii ? ubi Præceptores
 idonei ? ubi Pædagogi, qui
 opera ad præscriptum mo-
 dum & possint & velint exe-
 qui ? Hoc illud malum est,
 tam grande, ut omnia cæte-
 ra, quæ commemoravi, lu-
 dus sint, si cum uno hoc con-
 ferantur. Nam quotusquis-
 que est, qui, cum sit excellen-
 ti

ti doctrinâ atque ingenio
 præditus, hodiè ætatem ve-
 lit consumere in trivio, &
 consenescere in ludo litera-
 rio? Quis è doctis est, qui
 operas tam salutare tamque
 necessarias Ecclesiæ, & Rei-
 publicæ, libenter facere ani-
 mum inducat? Si qui paulu-
 lum ultra humaniores lite-
 ras progressi sunt, & vel cau-
 sam in foro agere, vel ægro-
 tō remedium adhibere, vel
 concionem facram, quomo-
 dō libet, formare, atque è
 Postillâ recitare possunt, ii à
 scholis, & laboribus schola-
 sticis non aliter abhorrent,
 ac Judæus à porco, aut Sa-
 mius ille Pythagoras à faba-
 rum

rum elu.
 hodiè re-
 dorum do-
 turis stud-
 idoneos: q-
 rō, qui in l-
 sunt, quo-
 Nam qui
 Republic-
 senda, d-
 rumque
 cut olim
 pistrinū
 Deme, u-
 celle. N-
 ficum e-
 re (ni-
 quod
 gaur
 premu-

rum esu. Itaque perpaucos
 hodiè invenies Magistros lu-
 dorum doctos, & adjuven-
 tutis studia regenda satis
 idoneos: quàm plurimos ve-
 rò, qui in scholis idem planè
 sunt, quod canis in balneo.
 Nam qui verè ad munia in
 Republicâ & Ecclesiâ capef-
 fenda, desperati sunt, hi ple-
 rumque in scholas hodiè, fi-
 cut olim servi malefici in
 pistrinum, detruduntur.
 De me, ut dicam nihil est ne-
 cesse. Nam etsi tam honori-
 ficum est mihi, quàm saluta-
 re (ni fallor) scholæ vestræ,
 quod vos me præ aliis di-
 gnum esse censuistis, cui su-
 premus in hâc florentissimâ
 urbe

urbe Gymnasii clavus com-
 mendaretur (pro quo præ-
 claro vestro de me judi-
 cio gratias vobis ago) tamen
 mihi credatis velim, plures
 fore in omnibus totius Chri-
 stiani orbis partibus, ubi no-
 men meum innotuit, qui
 magis admirabuntur, quòd
 ego, qui ad alia quæris subli-
 miora tractanda natus ipsis
 videbor, ad hæc partes de-
 scenderim, & istas molestias
 pulveris hujus scholastici in
 me susceperim, quàm quòd
 vos hoc quicquid est oneris
 molestiæque imponere, &
 supremæ scholæ vestræ regi-
 men commendare voluistis.
 Nam, quotusquisque est, qui
 aut

aut Doctores
 ticia lauro
 nam Celsi
 ad has ma-
 bus viden-
 demittat
 cors est,
 tranquill
 sele in qu
 lis adhi
 bis Val
 ris utan
 honoris
 quoque
 Reipub
 in inst
 & in
 schol
 buam
 Ariste

aut Doctoreo gradu, aut Poë-
 ticâ lauru clarus, aut Palati-
 natu Cæsareo illustris, sese
 ad has imas sordes, ut aliqui-
 bus videntur, æquo animo
 demittat? Aut, quis tam ve-
 cors est, qui ad altiora &
 tranquilliora factus cum sit,
 sese inquietudinis hujus epu-
 lis adhiberi patiatur: ut ver-
 bis Valentiniani Imperato-
 ris utamur? An enim non sic
 honorificentius mihi, & ipsi
 quoque consultius literariæ
 Reipublicæ, si, quod tempus
 in instaurandâ scholâ vestrâ,
 & in instituendâ juventute
 scholasticâ sumsero, id tri-
 buam reliquis sex Comœdiis
 Aristophanis interpretan-
 dis,

H. No.

dis, aut duodecim libris
 Æneidos Virgilianæ & Sa-
 tyris Horatii, ac Juvenalis
 luculentâ paraphrasi expli-
 candis: aut Oppiano &
 Æschylo vertendô? Annon
 gloriosius sit mihi redire aut
 ad Theologica studia, aut ad
 Medicas artes, & eas jure
 postliminii recolare, à quib⁹
 duodecim totos nunc annos,
 & plures jam absum? Sed
 vicit me vestra singularis in
 Deum pietas, & amor erga
 literas ac literatos viros, vicit
 me admiranda ista humani-
 tas, quâ & me, & meos pleri-
 que omnes in hac civitate
 tam sanctè pièque amplecti-
 mini: vicit me denique spes
 illa,

illa, quam de vobis omnibus,
 & de vestro, cum meo officio
 conjungendo, coepi firmiffi-
 mam, & planè indubiam.
 Notum est illud Socratis:
 qui, interrogatus, quamob-
 rem ipse non administraret
 Rempublicam, qui admini-
 strandi rationem optimè sci-
 ret? respondit, cum utiliorem
 esse civitati, qui multos effi-
 ceret idoneos gubernandæ
 Reipublicæ, quàm qui ipse
 rectè gubernaret. Quid?
 Annon putatis verum esse,
 quod de Mife, & Rhacote,
 duobus olitoribus, dixit Ar-
 taxerxes? per eos etiam to-
 tam Rempublicam posse
 amplificari, & Senatum re-
 gi,

gi, qui se tam industrios in cultu arborum, & educatione liberorum præberent?

Sapè etiam est olitor valde opportuna locutus.

An cum, qui de omnibus Philosophiæ partibus, & de totâ Republicâ disputare novit, putatis in Senatu & Curiam mutum fore, neque quicquam dicturum, quod ad communem salutem pertineat? Quasi verò è Codice Justiniano omnis prudentia, ex Historiarum & Poëtarum monumentis omnis stulticia promanet: aut quasi non ipsimet, qui sibi omnium optimè videntur sapere, suam agnoscant cum Timotheo

theo miseriam, ut nostram
 vident felicitatem. Quare
 nihil jam de me dictur^o sum;
 cum certus sim, vos perinde
 in mea voluntate, meoque
 iudicio, ut ego in vestro, li-
 benter acquiescere. Quid
 igitur causæ est tandem, aut
 undenam isthæc oritur pro-
 cella, quòd nemo hodiè ex-
 cellenti doctrinâ præditus
 operam suam libenter collo-
 cat ludo literario? Nam, ut
 maximè de meis Collegis,
 viris doctis & honestis, nihil
 dicam; tamen hoc in aliis
 quamplurimis accidere, ex-
 tra omnem est controver-
 siam. Hic ego omnes vos,
 quotquot non tam mei ho-
 noris

C

H. 78

noris, quàm publicæ salutis
 causâ adestis, per filium Dei,
 qui ipse etiam puer duode-
 cim annorum, scholam in-
 gressus est, rogo obtestorq; ;
 ut eâdem æquanimitate, de
 atrocissima hac, nescio cu-
 jus cœli, injuriâ dicentem
 audiatis; quâ hodiè audivi-
 stis recitantem ea incommo-
 da, quibus jam diù vos omnes
 remedium quæsiuistis, & ni-
 si me omnes sensus fallunt,
 jam jam consilio & auxilio
 meo reperistis. Si enim gra-
 tum fuit vobis, audire, quo
 vulnera illa, de quibus toties
 conquesti estis hæctenùs, pos-
 sint sanari remedio: gratum
 sit etiam vobis, ex me cogno-
 scere,

scere, qu
 nera, qu
 ut nunqu
 recrodela
 tus non
 quæzere.
 non ead
 tem scho
 deatis,
 dem co
 vos, qu
 cellent
 vitam
 in pulv
 cis! A
 cti, qu
 in po
 & reg
 tiffimi
 Rebul

scere, quomodo sanata vul-
 nera, cicatricem ita ducant:
 ut nunquàm posthac facilè
 recrudescant. Si enim vir-
 tus non minor est, quàm
 quærere, parta tueri: cur
 non eâdem virtute sanita-
 tem scholæ conservare stu-
 deatis, quâ recuperare ean-
 dem contenditis. Miramini
 vos, quî fiat, quod nemo ex-
 cellenti ornatus doctrinâ,
 vitam suam prodigere velit
 in pulveribus istis scholasti-
 cis! At demirantur viri do-
 cti, quî fiat, quod non modò
 in potentissimis Ducatibus,
 & regnis, sed etiam in floren-
 tissimis & locupletissimis
 Rebus publicis nullum genus

C 2 ho-

unde
 in
 loc
 an

hominum majoribus grave-
 tur laboribus, & minoribus
 fruatur stipendiis, quàm
 Præceptores, & Pædagogi
 scholastici? Qui enim to-
 tos dies in pædore puero-
 rum contabescunt, & strepi-
 tu susurrantium penè obsur-
 descunt, hi alibi, domum è
 ludo reversi, panem edunt
 doloris, & aquam bibunt
 angustia. Possem ego, nisi
 per aquam odiosum esset,
 nominare civitates aliquas,
 ubi subulco & bubulco ma-
 jor datur merces, quàm Lu-
 dimagistro. Gadarenorum
 nempè similes sunt isti: de
 quibus in Evangelica narra-
 tur historia, quod porcorum
 suo-

St.

H. J. 6.

off.

 Lieblen
 Oratt.
 Holl.

fuorum majorem , quàm
 Christi & Apostolorum ra-
 tionem habuerint. Majores
 nostri, cum adhuc omnis ve-
 ra religio, & omnes discipli-
 næ liberales, in densissimis
 jacerent tenebris, immensos
 fecere sumtus, & propè
 omnes suas facultates huc
 contulerunt, ut ineres in
 monasteriis alerent mona-
 chos, & ociosos sacrificulos:
 quorum missificationibus,
 & preclarum demurmura-
 tionibus liberari à morte
 possent & purgatorio. Nos,
 qui facultates, qui Monaste-
 ria, qui foundationes ab illis
 accepimus, non modò nihil
 ad scholas ac Ecclesias confe-
 rimus:

C 3 rimus:

*Major
 litz es
 litz*

rimus: sed illa etiam, quæ à majoribus nostris hûc collata, atque ad hunc usum finemque destinata sunt alicubi, à scholis & Ecclesiis alienamus, atque in profanos usûs convertimus. O tempora, ô mores. Quàm gravem putatis nos Deo aliquandò rationem esse reddituros villicationis nostræ, quam adeò malè administramus in regnis, in Ducatibus, in dominatibus, in civitatibus? Nam conssepulti manes parentum nostrorum è monumentis templorum, è sepulchris cœnobiorû voces ac gemitûs suos ad Deum attollunt: quoties limina sua,

sua, quæ ipsi religiosa esse
 voluerunt, & studius litera-
 rum consecrata, à nobis pro-
 fanari vident. Qui altari ser-
 viunt, hos de altari vivere
 præcepit Christus; cur igitur
 bonis Ecclesiæ aluntur,
 qui neque Ecclesiæ, neque
 scholæ serviunt? Cur, quod
 apibus detur, datur fucis, ve-
 spis & crabronibus? De
 Brenno Celzarum Duce nar-
 rant historici, quod, cum
 Delphici Apollinis templum
 expugnasset, aurum indè sa-
 crum sustulerit: & prædam
 opimam, non sine sacrilegii
 crimine, abegerit. Hinc il-
 lud Propertii:

C 4 Tor-